

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC80 (82)

ISSN 1857-7059

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2020

YEARBOOK

2020

ГОДИНА 11
БРОЈ 15

VOLUME XI
NO 15

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2020
YEARBOOK
2020

ГОДИНА 11
БР. 15

VOLUME XI
NO 15

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

ГОДИШЕН ЗБОРНИК ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

За издавачот:

вонр. проф. Драгана Кузмановска

Издавачки совет

проф. д-р Блажо Боев

проф. д-р Лилјана Колева-Гудева

проф. д-р Виолета Димова

вонр. проф. Драгана Кузмановска

проф. д-р Луси Караниколова -Чочоровска

проф. д-р Светлана Јакимовска

проф. д-р Ева Ѓорѓиевска

Редакциски одбор

- проф. д-р Ралф Хајмрат – Универзитет од Малта, Малта
проф. д-р Нечати Демир – Универзитет од Гази, Турција
проф. д-р Ридван Џанин – Универзитет од Едрене, Турција
проф. д-р Стана Смиљковиќ – Универзитет од Ниш, Србија
проф. д-р Тан Ван Тон Та – Универзитет Париз Ест, Франција
проф. д-р Карин Руке Бритен – Универзитет Париз 7 - Дени Дидро, Франција
проф. д-р Роналд Шејфер – Универзитет од Пенсилванија, САД
проф. д-р Кристина Кона – Хеленски Американски Универзитет, Грција
проф. д-р Златко Крамариќ – Универзитет Јосип Јурај Штросмаер, Хрватска
проф. д-р Борјана Просев-Оливер – Универзитет во Загреб, Хрватска
проф. д-р Татјана Ѓуришиќ-Бекановиќ – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
проф. д-р Рајка Глушица – Универзитет на Црна Гора, Црна Гора
доц. д-р Марија Тодорова – Баптистички Универзитет од Хонг Конг, Кина
доц. д-р Зоран Поповски – Институт за образование на Хонг Конг, Кина
проф. д-р Елена Андонова – Универзитет „Неофит Рилски“, Бугарија
м-р Диана Мистреану – Универзитет од Луксембург, Луксембург
проф. д-р Зузана Буракова – Универзитет „Павол Јозев Сафарик“, Словачка
доц. д-р Наташа Поповиќ – Универзитет во Нови Сад, Србија

проф. д-р Светлана Јакимовска, доц. д-р Марија Кукубајска, проф. д-р Луси Караниколова-Чочоровска, проф. д-р Ева Ѓорѓиевска, проф. д-р Махмут Челик, проф. д-р Јованка Денкова, проф. д-р Даринка Маролова, Доц. д-р Весна Коцева, виш лектор м-р Снежана Кирова, виш лектор м-р Наталија Поп-Зариева, лектор д-р Надица Негриевска, виш лектор м-р Марија Крстева

Главен уредник

проф. д-р Светлана Јакимовска

Одговорен уредник

проф. д-р Ева Ѓорѓиевска

Јазично уредување

Лилјана Јовановска

(македонски јазик)

виш лектор м-р Биљана Иванова, виш лектор м-р Крсте Илиев,

виш лектор м-р Драган Донеv

(англиски јазик)

Техничко уредување

Сања Гацов

Редакција и администрација

Универзитет „Гоце Делчев“ -Штип

Филолошки факултет

ул. „Крсте Мисирков“ 10-А п. факс 201, 2000 Штип

Република Северна Македонија

YEARBOOK FACULTY OF PHILOLOGY

For the publisher:

Ass. Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Editorial board

Prof. Blazo Boev, PhD

Prof. Liljana Koleva-Gudeva, PhD

Prof. Violeta Dimova, PhD

Ass. Prof. Dragana Kuzmanovska, PhD

Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Prof. Eva Gjorgjievska, PhD

Editorial staff

Prof. Ralf Heimrath, PhD— University of Malta, Malta

Prof. Necati Demir, PhD— University of Gazi, Turkey

Prof. Rıdvan Canım, PhD— University of Edrene, Turkey

Prof. Stana Smiljkovic, PhD— University of Nis, Serbia

Prof. Thanh-Vân Ton-That, PhD— University Paris Est, France

Prof. Karine Rouquet-Brutin PhD— University Paris 7 – Denis Diderot, France

Prof. Ronald Shafer PhD— University of Pennsylvania, USA

Prof. Christina Kona, PhD— Hellenic American University, Greece

Prof. Zlatko Kramaric, PhD— University Josip Juraj Strosmaer, Croatia

Prof. Borjana Prosev – Oliver, PhD— University of Zagreb, Croatia

Prof. Tatjana Gurisik- Bekanovic, PhD— University of Montenegro, Montenegro

Prof. Rajka Glusica, PhD— University of Montenegro, Montenegro

Ass. Prof. Marija Todorova, PhD— Baptist University of Hong Kong, China

Ass. Prof. Zoran Popovski, PhD— Institute of education, Hong Kong, China

Prof. Elena Andonova, PhD— University Neofilt Rilski, Bulgaria

Diana Mistreanu, MA— University of Luxemburg, Luxemburg

Prof. Zuzana Barakova, PhD— University Pavol Joseph Safarik, Slovakia

Ass. Prof. Natasa Popovik, PhD— University of Novi Sad, Serbia

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD, Ass. Prof. Marija Kukubajska, PhD,

Prof. Lusi Karanikolova-Cocorovska, PhD, Prof. Eva Gjorgjievska, PhD,

Prof. Mahmut Celik, PhD, Prof. Jovanka Denkova, PhD, Prof. Darinka Marolova, PhD,

Ass. Prof. Vesna Koceva, PhD, lecturer Snezana Kirova, MA, lecturer Natalija Pop-Zarieva,
MA, lecturer Nadica Negrievska, PhD, lecturer Marija Krsteva, MA

Editor in chief

Prof. Svetlana Jakimovska, PhD

Managing editor

Prof. Eva Georgievska, PhD

Language editor

Liljana Jovanovska

(Macedonian language)

lecturer Biljana Ivanova, MA, lecturer Krste Iliev, MA, lecturer Dragan Donev, MA
(English language)

Technical editor

Sanja Gacov

Address of editorial office

Goce Delcev University

Faculty of Philology

Krste Misirkov b.b., PO box 201

2000 Stip, Republic of North Macedonia

СОДРЖИНА CONTENTS

Методика на настава по странски јазик

Нина Даскаловска

ТЕОРИЈАТА НА ШЕМА И ПРОЦЕСИТЕ НА ЧИТАЊЕ

Nina Daskalovska

SCHEMA THEORY AND READING PROCESSES 9

Билјана Ивановска, Гзим Цафери

СТАВОВИТЕ НА СТУДЕНТИТЕ ЗА УЧЕЊЕТО НА ДАЛЕЧИНА

ВО ВРЕМЕ НА КОРОНА КРИЗА

Biljana Ivanovska, Gzim Xhaferri

STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS DISTANCE LEARNING 17

DURING THE CORONA CRISIS

Книжевност

Марија Леонтиќ

ЖИВОТОТ И ПОЕЗИЈАТА НА КАТИЦА КУЛАВКОВА

Marija Leontik

LIFE AND POETRY OF KATICA KULAVKOVA 27

Софија Иванова, Ранко Младеноски

СИНОНИМНИТЕ ЛИКОВИ ВО МАКЕДОНСКАТА ДРАМА

МЕЃУ ДВЕТЕ СВЕТСКИ ВОЈНИ

Sofija Ivanova, Ranko Mladenoski

SYNONYMOUS CHARACTERS IN MACEDONIAN DRAMAS

BETWEEN THE TWO WORLD WARS 35

Бобан Перески, Луси Караниколова-Чочоровска

МОРАЛНОТО И НАЦИОНАЛНОТО ДОСТОИНСТВО ВО ДРАМАТА

„КРИВОРАЗБРАНА ЦИВИЛИЗАЦИЈА“ ОД ДОБРИ ВОЈНИКОВ

Boban Pereski, Lusi Karanikolova-Chochorovska

THE MORAL AND NATIONAL DIGNITY IN THE DRAMA

“THE MISUNDERSTOOD CIVILIZATION” BY DOBRI VOJNIKOV 45

Наталија Поп Зариева, Драган Донеv, Крсте Илиев,

Кристина Костова, Марија Крстева

МОКТА НА ОЧИТЕ ВО „ДРАКУЛА“ НА БРАМ СТОКЕР

Natalija Pop Zarieva, Dragan Donev, Krste Iliev, Kristina Kostova, Marija Krsteva

THE POWER OF THE EYES IN BRAM STOKER'S DRACULA 55

Весна Кожинкова

САМОРЕФЛЕКСИВНОСТА НА СКРИЕНАТА КАМЕРА

Vesna Kozinkova

SELF-REFLECTION OF THE HIDDEN CAMERA 63

Преведување

Светлана Јакимовска

ПОСТУЛАТИТЕ НА ПОЛИСИСТЕМСКАТА ТЕОРИЈА И
НЕЈЗИНОТО ВЛИЈАНИЕ ВО ТРАДУКТОЛОГИЈАТА

Svetlana Jakimovska

THE POSTULATES OF POLYSYSTEM THEORY

AND ITS INFLUENCE IN TRADUCTOLOGY 71

Прагматика

Билјана Ивановска, Марија Кусевска

ЈАЗИЧНИТЕ ЕДИНИЦИ КАКО МОДИФИКАТОРИ НА ГОВОРНИОТ ЧИН
ОДБИВАЊЕ КАЈ МАКЕДОНСКИТЕ ИЗУЧУВАЧИ НА ГЕРМАНСКИ
КАКО СТРАНСКИ ЈАЗИК

Biljana Ivanovska, Marija Kusevska

THE MODIFIERS IN THE SPEECH ACT OF REFUSAL IN THE

MACEDONIAN FOREIGN LANGUAGE LEARNERS 83

Марија Кусевска, Билјана Ивановска,

Цвета Мартиновска-Банде, Роберт Јакимов

КОРИСТЕЊЕ ЈАЗИЧНИ КОРПУСИ ЗА НАУЧНО-ИСТРАЖУВАЧКИ
И ПЕДАГОШКИ ЦЕЛИ: МАКЕДОНСКИ КОРПУС НА МЕЃУЈАЗИК (МАКОР)

Marija Kusevska, Biljana Ivanovska,

Cveta Martinovska Bande, Robert Jakimov

THE USE OF LANGUAGE CORPORA FOR RESEARCH AND

PEDAGOGICAL PURPOSES: THE MACEDONIAN CORPUS

OF INTERLANGUAGE (MACOR) 91

Бисера Ушинова, Билјана Ивановска

ОСВРТ КОН СТУДИИТЕ ЗА ГОВОРНИОТ ЧИН ОДБИВАЊЕ

Bisera Ushinova, Biljana Ivanovska

LITERATURE REVIEW OF THE SPEECH ACT REFUSAL 99

Осврти / Прегледи

Светлана Јакимовска

ПИРОТ ИЛИ ПИРАТ, КОЛАЖ ИЛИ ПЕЈЗАЖ?

(„Во Лотарингија“, Емануел Рембер, Пагома Прес, Скопје, 2019)

Svetlana Jakimovska

PIROTTE OR PIRATE, COLLAGE OR LANDSCAPE?

(In Lotharingia, Emmanuel Rimbert, Pagoma Press, Skopje, 2019) 111

МОРАЛНОТО И НАЦИОНАЛНОТО ДОСТОИНСТВО ВО ДРАМАТА „КРИВОРАЗБРАНА ЦИВИЛИЗАЦИЈА“ ОД ДОБРИ ВОЈНИКОВ

Бобан Перески¹, Луси Караниколова-Чочоровска²

¹Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
boban.162137@student.ugd.edu.mk

²Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
lusi.karanikolova@ugd.edu.mk

Апстракт: Комедијата „Криворазбрана цивилизација“ од основоположникот на бугарската драма, Добри Војников, има за цел морално и поучно да повлијае врз бугарската младина која сè повеќе се оттргнува од својата национална култура, прифаќајќи ја новата, дотогаш непозната за нив западноевропска култура. Ликовите во делото се поделени во два табора: ликови што цврсто и достоинствено стојат на националното и заблудени ликови кои го презираат своето и прибегнуваат кон туѓото. На крајот, ликовите приврзаници на моралното и националното достоинство во драмата „победуваат“, а тоа ќе биде претставено подолу во трудот преку анализа на нивните дејства и говор и тоа најпрвин на површинско ниво на текстот, откривајќи ги атрибутите на ликовите, а потем на длабинско рамниште на текстот, преку актантниот модел на Грејмас.

Клучни зборови: драма, националност, ликови, актанти, комедија, морализаторство.

THE MORAL AND NATIONAL DIGNITY IN THE DRAMA “THE MISUNDERSTOOD CIVILIZATION” BY DOBRI VOJNIKOV

Boban Pereski¹, Lusi Karanikolova-Chochorovska²

¹Faculty of Philology, “Goce Delcev” University, Stip
boban.162137@student.ugd.edu.mk

²Faculty of Philology, “Goce Delcev” University, Stip
lusi.karanikolova@ugd.edu.mk

Abstract: The comedy “The Misunderstood Civilization” by the founder of the Bulgarian drama Dobri Vojnikov aimed to morally and instructively influence the Bulgarian youth who was increasingly deviating from its national culture, embracing the new, hitherto unknown Western European culture. The characters in the play are divided into two camps: characters that stand firmly and with dignity behind their nationality, and deluded characters who despite their own culture and resort to others. The drama ends with characters supporting moral and national dignity, emerging victorious, which will be presented in the following research paper, where their actions and thoughts will be analyzed, firstly on a surface level, revealing the characters attributes, and then on a deeper level of the text, through Greimas actant model.

Keywords: drama, nationality, characters, actants, comedy, morality.

1. Вовед

Почетоците на драмската книжевност во новата бугарска книжевност се бележат некаде кон втората половина од 19 век и се поврзуваат со името на Добри Војников. Овој учител и почитуван човек меѓу народот имал стремеж, преку актуализирање на драмата, да се обиде да повлијае врз својот заостанат народ, и сето тоа поврзувајќи го со неговата училишна дејност. Разбирајќи ја важноста за културниот развоток на европскиот Запад преку театарски претстави, Војников се обидел тоа да го направи и со бугарскиот народ, но на еден поинаков начин, преку ставање акцент на дидактичко-морализаторските црти во драмата, а не на нејзината естетска вредност. Тоа се должи на неговата свесност за образованоста на бугарскиот народ.

Драмата „Криворазбрана цивилизација“, иако можеби не е прво драмско дело во историјата на бугарската книжевност од 19 век, таа е „прва“ според својата „целост“, според пораката што ја испраќа и, можеби најмногу според фактот што упатува на почитување на националното, на традиционалното, како трајни вредности на една национална култура.

Оваа драма има класична драмска композиција реализирана во пет чина, има елементи на комично, што го задоволува видот комедија и, што е најважно со сарказам, односно дидактичност го упатува читателот, односно гледачот да се насочи кон она што авторот смета дека е правилно – зачувувањето на националното достоинство и презир кон неприродно наметнатата алафранга, зашто таа е насадена на туѓа почва и затоа што нејзиното „прифаќање“ наликува на „китење со туѓи перја“. Токму таа дидактичност, од која авторот не може да се ослободи и која, од една естетска перспектива можеби одзема од квалитетот на драмското дело, овде, во овој контекст добива трајна вредност – морализаторството на Војников е на страната на зачувување на националните вредности, на патријархалниот морал, на напишаните и секогашни закони на доброто, праведното, чесното. Во таа смисла се конципирани и ликовите во два табора, а по таков начин се развива и драмското дејство.

2. Анализа

Главната тема што се обработува во драмата е насочена кон тоа да се актуализира и искритикува еден општествен проблем што бил присутен на бугарско тло во 19 век. Имено, станува збор за заблуда, поточно помодарство што се појавило кај младите генерации да го отфрлаат народниот бугарски бит, притоа прифаќајќи една нова, за нив малку позната мода дојдена од европскиот Запад. Таа младина, всушност, ја прифаќала само формата, а не суштината на цивилизацијата. Секако, тоа се должи на заостанатоста на бугарскиот народ на културно-општествен план во однос на развиените западноевропски земји. Интересно е дека за оваа тема може да се зборува и од денешен аспект, бидејќи сè поголем е бројот на млади луѓе кои засегнати од глобализацијата, на моменти несвесно го запоставуваат, па дури и го погазуваат националното достоинство и прифаќаат нови форми на цивилизација којшто не е нималку блиска до нивните сфаќања, можности и менталитет. Тоа е јадрото околу кое се вртат дејствата на ликовите, за кои може да се каже дека се поделени на два табора: едните кои го бранат моралното и националното достоинство и другите, приврзаници на европското помодарство и склони кон „алафрангата“. Поради ваквата опозиција, ликовите се во постојан конфликт.

На почетокот од драмата Војников тврди дека станува збор за „Смешен театар во 5 дејствија“ т.е. комедија, па оттаму и потребата да ги појасниме основните карактеристики на комедијата како книжевен вид.

Книжевните теоретичари во разните книжевни епохи имале различен пристап кон определувањето на комедијата, па според тоа тука не може да стане збор за некои заеднички карактеристики кои се појавиле од нејзините почетоци и траат до денес. Сепак, Миливој Солар во својата „Теорија на книжевноста“ тврди дека единствена важна карактеристика на комедијата е смешното. Но, она што е смешно, е присутно во секојдневниот живот во многу форми. Во однос на тоа, *комичното е само еден вид остварување на смешното во димензијата на уметничкото доживување.* (Solar, 2005, стр. 242). Тоа не значи дека она што е смешно во реалниот живот, мора да се совпаѓа со смешното во една драма, додека пак комичното не секогаш предизвикува смеа кај реципиентите. Според тоа, *Комедијата пренесува такви пораки со кои тензијата што е предизвикано од смешното, се решава со опит ироничен став кон некои човечки особини или тежнења кон човековите лични идеали или страсти или кон животот и светот воопшто.* (Solar, 2005, стр. 242). Значи, како доминантен драмски елемент во комедијата ги среќаваме смешното и ироничното во дејствата и светогледите на ликовите. За комедијата пишува и нашиот познат драмски писател Горан Стефановски во книгата „Мала книга на стапици“. Таму, во рамките на стапицата „како“, Стефановски нуди еден детален пристап за основните карактеристики на комедијата: *Комедијата разработува сериозни теми. Во неа животот е загрозен, компликациите се огромни исто како и во трагедијата, но во комедијата оперира една специјална гравитација: комичниот херој се движи во заштитена зона. Тој е недопирлив, неуништив, околу него како да има специјална аура, како да е заштитен од судбината, како да го чуваат боговите. Тоа е зона на мистериозна слобода. Во комедијата има отсуство на вистинска болка. Комедијата е базирана на концептот *ludicrous* или бесмисленост. Нашиите очекувања ги растура нешто неочекувано и несоодветно. Комедијата оперира на границата меѓу сериозното и апсурдното.* (Стефановски, 2003, стр. 82). Во конкретната драма, елементите што беа наведени погоре, во текстот се присутни во голема мера, бидејќи на многу места во драмата се среќаваат токму комични елементи, проследени со тензија, а ликовите кои се наоѓаат во такви ситуации, секогаш се во некој заштитен простор каде што нанесувачот на штета не може вистински да допре до нив.

За разлика од античката драма која строго била пишувана во стихови, во подоцнежниот период од книжевноста, како и денес, драмите најчесто се пишуваат во прозна форма. Таква е и драмата „Криворазбрана цивилизација“. Во однос на тоа, тука може да стане збор за две основни структурни нивоа преку кои може да се анализираат прозните текстови, а тоа се површинско и длабинско ниво. На површинското ниво на текстот му припаѓаат описите, односно претставување на ликовите, амбиентот, предметите и слично, додека пак на длабинското ниво на текстот припаѓаат дејствата. Неодминливо е покрај термините *опис и дејство* да ги споменеме и термините *лик и актант*, кои се од суштинско значење за разбирање и анализата на драмскиот текст. Имено, ликот припаѓа на површинското ниво на текстот и се поврзува со описите, за разлика од актантот кој припаѓа на длабинската на структура на текстот и ги претставува дејствата на ликовите.

Во однос на ликовите во книжевните дела, тие на почетокот се семантички празни, односно немаат никакво значење. Во текот на нарацијата/дејството, семантичкото поле на ликот се исполнува со семи (атрибути), кои се расфрлани насекаде низ делото, додека пак своето целосно значење ликовите го добиваат дури на крајот на делото. За да биде појасно што се тоа семи, тука користиме цитат од книгата „Наратологија“ од професорот Младеноски: *Ефектот на забележливоста на ликот во текстот од страна на читателот се постигнува со признаците кои нему (на ликот) му се препишуваат во текот на раскажувањето. Тие признаци, кои се*

расфрлани од првата до последната страница на текстот, се наречени семи, односно етикети, односно атрибути на ликот. Станува збор за значенски единици кои го определуваат (дефинираат) ликот, односно ги нотираат неговите својства. (Младеноски, 2012, стр. 63).

Веќе се кажа, ликовите во оваа драма се поделени во два табора, односно бранителите на националното и достоинственото и приврзаници на „алафрангата“. Припадници на првиот табор, односно бранителите на националното достоинство се: аци-Коста, Марика, баба Стојна, Митко, Панчо и Ѓорѓи.

На почетокот од првиот чин, во дидаскалија имаме присуство на симболички простор (сетинг) кој говори за атрибутите на ликовите, односно тоа дека тие се традиционално настроени: *Соба, послана со килим, надесно – миндер со наредени перници, налево – маса и столчиња.* (Войников, 1876). Ова говори дека навистина станува збор за традиционална бугарска куќа од 19 век, бидејќи и покрај богатството на чорбаџијата, има и таква соба во која владее народен дух.

Аци-Коста е главата на куќата. Тој е богат занаетчија и човек воспитан во патријархален дух, горд Бугарин, морален и доблесен човек којшто сака да ја омажи својата ќерка за работливо и чесно момче како што е Митко, а жестоко се противи на новата мода. Меѓу другото, тој се лути и ја критикува неговата жена Злата поради нејзиниот помодарски однос, запоставувајќи ги домашните работи и како што ќе се покаже подоцна, таа го заборава ручекот, но и ќерката Анка која ништо не работела, туку само се шетала по дворовите и одела кај нејзините другарки за да се дотеруваат. Во извесна мера е искажано и каењето што го пуштил својот син Димитраки да учи во Франција, наместо од него да направи чесен и богат трговец. Токму овде, во ставот и однесувањето на аци-Коста, забележителни се приврзаноста и одбраната на патријархалниот дух и традицијата, толку типични за балканските народи од овој период. Во прилог на ова треба да се споменат и големиот број архаизми и турцизми, присутни пред сè во говорот на аци-Коста, како што се к’смет, табиет, раат, цанам и слично. Овие зборови сведочат за негувањето на традицијата и почитувањето на оставината од предците.

Потоа, Марика, другарката на Анка, достоинствена девојка и олицетворение на чесна и посветена Бугарка од тој период. Одликувајќи се најпрвин со својата скромност, таа е мошне влијателен лик кој е бранител на националното, голем морализатор и лик кој ниту во еден момент не попушта пред зборовите и убедувањата таа да пребегне кон таборот на приврзаниците на европската цивилизацијата. Всушност, преку нејзиниот лик е мошне добро илустриран народниот елемент, бидејќи таа јасно истакнува дека треба да се почитуваат родителите, сака да се омажи за чесен Бугарин и смета дека ним европската цивилизација им е сè уште туѓа и далечна. Нејзината улога може да се согледа во неколку наврати, пред сè во оние делови каде што таа објаснува дека тие криво ја сфаќаат европската цивилизација и за тие навистина да бидат цивилизирани, пред сè треба да бидат образовани. Овој елемент на поучување од страна на Марика се јавува трипати и функционира исто како што функционира рефренот во поезијата: *Цивилизацијата или образованието, сестро, на едно момче не се состои во знаењето на француски јазик и европски игри, туку во доброто воспитание, во неопходните знаења за еден маж – трговското и граѓанското достоинство.* (Войников, 1876).

Со внесувањето на ликот на баба Стојна, која ја проси Анка за Митко, писмено и вредно момче, зајакнува таборот на приврзаниците на националното и традиционалното. Таа е скромна, морализаторски настроена кон помладите и претставува олицетворение на старата бугарска жена која многу го почитува националното.

Стројништвото е уште еден национален елемент, или елемент на традицијата, а такво е и орото, народното оро, кое е прекинато од лицемерниот лекар со грчко потекло Маргариди кој го критикува како „заостанато“. Баба Стојна бурно реагира на неговите напади, бранејќи го убавото бугарско оро, притоа исмевајќи ги чудните игри што младите помодари ги играле. Таа, го нарекува Маргариди ѓавол: *Боже госпoде! Имаат ли ум нашите ергени? ...Да оставиме еден човек од Бог знае која вера да ги поучува. Го оставија убавото бугарско оро, на зедаа да играат како него, ѓаволот, така не, никако!* (Войников, 1876). Таа уште го нарекува антихрист кој се нашол во христијанска куќа и сака да направи пакост.

Трите момчиња Митко, Пенчо и Ѓорѓи се бранители на националното и критичари на западната цивилизација. Тие се млади, чесни и работливи момчиња кои се противат на наметнувањата од страна на Маргариди. Нив не им е јасно каква е таа цивилизација која се сведува на тоа момчињата да им дават комплименти на девојките, а тие само да се облекуваат „европски“ и да ја исмеваат традицијата, притоа женејќи се затоа што тоа било во мода, а не од љубов, како што прави Маргариди со Анка. Меѓу другото, Митко е вљубен во Анка и ја бара нејзината рака, а кога тој доаѓа, неговите алишта се селски и традиционални, контрастни на оние скапи алишта „како од журнал“ во кои се облекуваат Анка и нејзината мајка, а аци-Коста и другите остро ги критикуваат.

На другиот табор ликови му припаѓаат приврзаниците на „алафрангата“ кои безрезервно ја прифаќаат новата европска мода и без трошка размислување го отфрлаат националното. За нивното помодарство и деморализација зборува самиот автор во предговорот кон драмата, а понатаму е многу воочливо и многу комично, особено во оние моменти кога ликовите зборуваат на расипан француски јазик.

На чело на овој табор стои грчкиот лекар Маргариди, расипан и злонамерен човек, антипод на сите ликови што се присутни во драмата. Неговата улога во драмата е да внесе раздор во семејството на аци-Коста, притоа привлекувајќи што е можно повеќе приврзаници на страната на западната „цивилизација“. Тој е, исто така, голем лицемер кој само се преправа дека ја љуби Анка, додворувајќи ѝ се со ласкави зборови. Кон националното бугарско достоинство тој има деградирачки став, велејќи дека сите нации тежнеат кон прогресот и цивилизацијата, од ден во ден станувајќи сè повеќе цивилизирани, само Бугарите стоеле во место, не сакајќи да ја прифатат цивилизацијата. Во неговиот говор се присутни голем број француски зборови.

Жената на аци-Коста, Злата, е вистински помодарка и комичен лик поради противречностите во своето однесување. И покрај фактот што таа се противи на националното, таа е покорна сопруга која е послушна на својот маж. Меѓу другото, таа го презира националното, ги запоставува куќните работи и е возгордеана до тој степен што мисли дека нема достоинство момче за да биде маж на нејзината ќерка, а доколку би ја дала за некогo – тоа би бил некој учен и богат човек, а не прост Бугарин во селски алишта. Со вакви идеи е задоена нејзината ќерка Анка, која уште од мала се учи да не работи, туку само да се дотерува и шминка според облеката понудена во најновите „журнали“. Таа нималку не е различна од својата мајка, зашто и Анка е возгордеана девојка која го презира националното, тврдејќи дека европското е поубаво и поцивилизирано. Деградицијата кон националното оди до тој степен што во еден разговор со нејзината другарка Марика која ѝ вели ако се омажи за странец, тогаш ќе го загуби бугарското во себе и со самото мрзаење на Бугаринот, таа се мрази самата себе, Анка одговара: *Не себеси, туку бугарското име; затоа и сакам да се омажам за еден туѓинец Европеец, за да се измие тоа просто име. Јас нема да бидам Бугарка, затоа што нема ништо подолно од тоа да се биде Бугарка.* (Войников, 1876). Ваквиот однос го исмева баба Стојна, која вели дека крушата нема да падне

подалеку од своето дрво, однесувајќи се на мајката и ќерката во драмата. Меѓу другото, интересен е оној момент каде што *Злата и Анка погрешно го изговараат зборот цивилизација, со што, индиректно се критикува нивното формално однесување, односно ставање акцент само на формата, а не и на суштината на нештата.* (Караниколова-Чочоровска, 2018, стр. 140).

Кон овие ликови се придружува и синот на Злата и брат на Анка, Димитраки, кој студирал во Париз и е другар на Маргариди. Израснат во една таква средина, далеку од родното место, тој е „вистински“ Европеец, а таков е и неговиот однос. Се облекува европски, често се користи и со такви зборови, ја критикува Марика поради нејзиното однесување и слично.

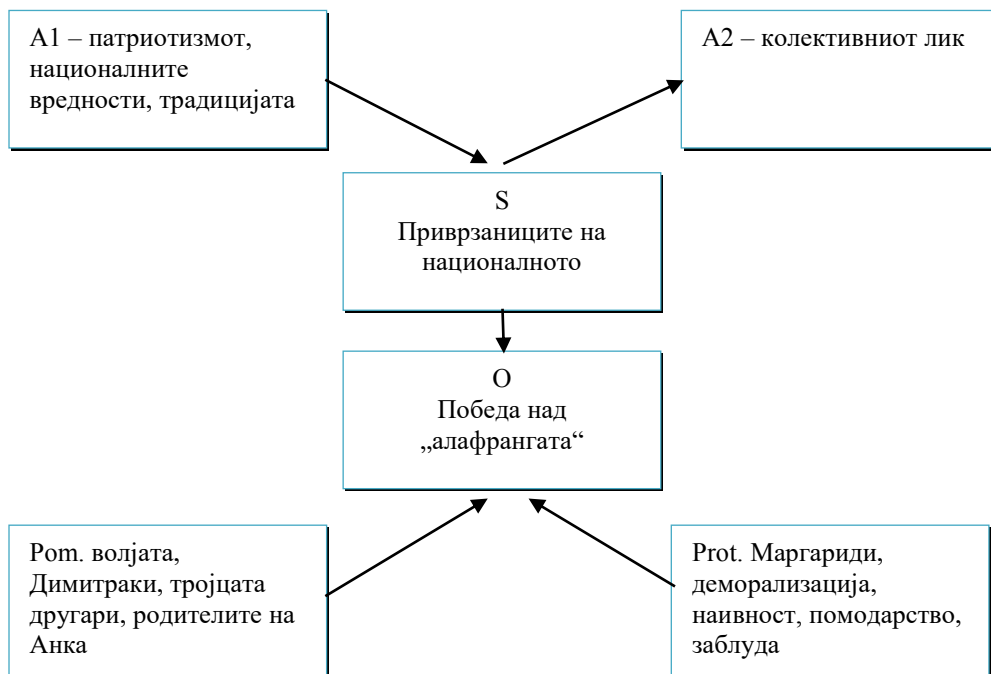
Анализата на елементите на традицијата и нивното омаловажување од страна на приврзаниците на антинационалниот табор покажува дека секој од ликовите избилува со различни атрибути, но интересното е што сите ликови припадници на едниот или другиот табор делат голем број заеднички атрибути и со самото тоа ги определуваме како припадници на едниот или другиот табор. Според тоа, подолу во трудот нудиме една компаративна анализа на површинско ниво на текстот каде што ќе ги истакнеме заедничките атрибути на ликовите приврзаници на националното и моралното и ликовите кои се против тоа.

ПРИВРЗАНИЦИТЕ НА НАЦИОНАЛНОТО И МОРАЛНОТО	ПРИВРЗАНИЦИТЕ НА ПОМОДАРСВОТО НАРЕЧЕНО „АЛАФРАНГА“
1. Аци-Коста 2. Марика 3. Баба Стојна 4. Митко и другарите Пенчо и Ѓорѓи	1. Маргариди 2. Злата 3. Анка 4. Димитраки
АТРИБУТИ НА ЛИКОВИТЕ	
- достоинствени - морални - чесни - патријархални - традиционални - добронамерни - непоколебливи - решителни - потценети - патриоти - разумни	- возгордеани - кокетни - лицемерни - фалшливи - деморализирани - помодари - бесуштински - егоистични - тврдоглави - наивни

Табела бр. 1 – Претставување на атрибутите на ликовите во драмата.

Откако на површинско ниво на текстот ги увидовме атрибутите на ликовите, како и разликите помеѓу припадниците на двата табора, понатаму во трудот ќе биде приложена уште една компаративна анализа меѓу ликовите, при што сега анализата ќе биде направена на длабинско ниво на текстот со помош на актантиот модел на Грејмас. Меѓу другото, поделбата на ликовите на два табора ни дава можност да зборуваме и за колективен лик, односно актер, кој се дефинира како *збир од лица (ликови) што поседуваат истовремено исти карактеристики и вршат исто дејство.* (Младеноски, 2012, стр. 26). Според тоа, тука ќе стане збор за два колективни лика

(актери), односно оние приврзаници на националното и моралното и приврзаници на помодарството или „алафрангата“. Целта на актантните модели е преку истакнувањето на функциите на актантите да се продлабочи анализата на книжевните ликови и нивните односи во рамки на драмата, притоа докажувајќи ја разликата во дејствата на двата табора.

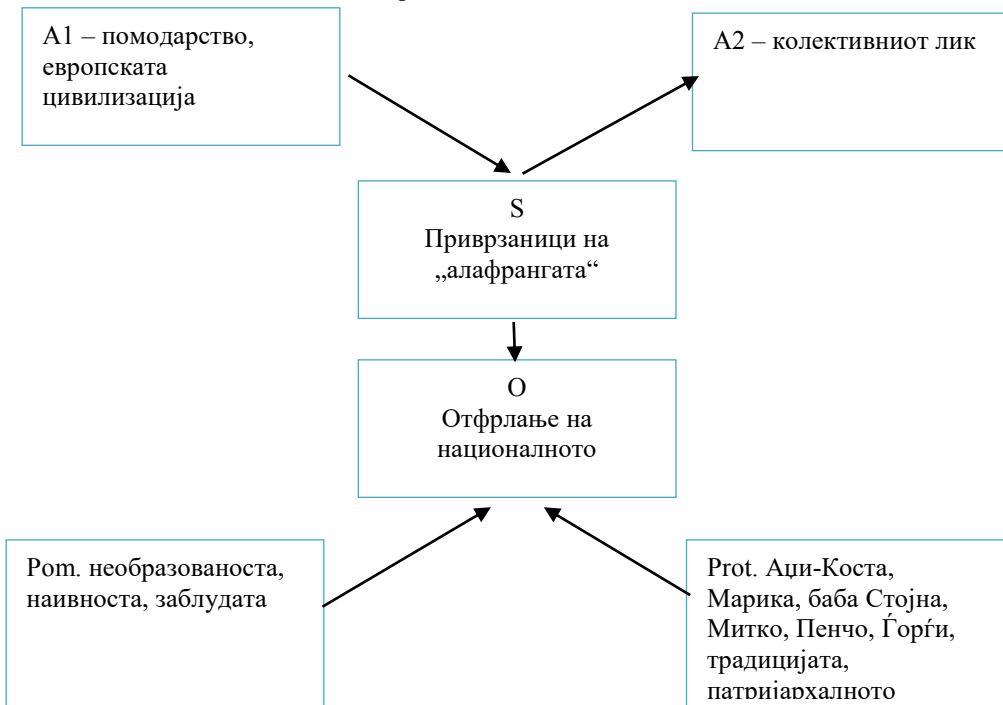
Актантен модел бр. 1

Според горенаведениот актантен модел, видливо е дека во улога на субјект имаме колективен лик кој го сочинуваат ликовите што се приврзаници и бранители на национално достоинство (Аци-Коста, Марика, баба Стојна, Митко, Пенчо и Ѓорѓи). Тие, мотивирани од патриотизмот, традицијата и националните вредности целат кон тоа да ги разубедат заблудените, односно оние ликови што го прифатиле новото помодарство познато под името „алафранга“. Ползата (A2) од дејството на субјектот би имал колективниот лик. Како противници кон остварувањето на објектот, најпрвин се јавува лекарот со грчка национална припадност Маргариди, кој прави поголем дел од сплетките во дејството на драмата. Тој е жесток приврзаник на помодарството чие вистинско лице се открива на крајот од драмата каде што тој ја грабнува Анка. Меѓу другото, тој е главниот виновник кој ги наведува ликовите да се откажат од традицијата и патријархалното однесување приклучувајќи ги кон европската, модерна цивилизација, но исто така тој експлицитно го навредува и сиот бугарски народ. Откако тој ја грабнува Анка, таа прашува дали ова е неговата цивилизација, а тој дрско одговара: *Да, ова е цивилизацијата ако сакаш да знаеш. Само еден цивилизиран човек може да игра таква улога. Простите, неуките, за нас цивилизираните се како добиток за луѓето. Нели гледаш дека Европејците доаѓаат кај вас, разговараат со вас, ве залажуваат со секакви ласкави и лажливи работи и со тоа ви ги земаат парите? Да, Европа се богати од ваквите како вас прости нации.* (Войников, 1876). Понатаму, како противници се јавуваат и заблудата, помодарството, деморализацијата

и наивноста што се јавува кај дел од ликовите припадници на таборот што ја поддржува „алафрангата“. Како помошник во овој актантен модел се јавува најпрвин цврстата волја со којашто пристапуваат ликовите за да извојуваат победа над „алафрангата“. Потоа, тоа се ликовите на Митко, Пенчо и Ѓорѓи, но и заблудените Димитраки и Злата кои на крајот се решаваат да помогнат да се изгони злото од нивната околина, лекарот Маргариди.

Спротивно на тоа го имаме другиот табор на чело со Маргариди и заблудените ликови од семејството на аци-Грајко. Значи, и тука ќе стане збор за колективен лик – приврзаници на „алафрангата“. Покрај Маргариди, тоа се уште ликовите на Злата, Анка и Димитраки.

Актантен модел бр. 2

Во вториот актантен модел, исто така имаме колективен лик, односно тоа се приврзаниците на „алафрангата“ (Маргариди, Димитраки, Злата, Анка) кои поттикнати од помодарството сакаат да ја отфрлат бугарштината и да се приклучат на модерната европска цивилизација. Тоа е дадено во самата експозиција и трае до расплетот на драмата. Како помошници за остварувањето на целта се јавуваат необразованоста и заостанатоста на дел од бугарскиот народ, како и нивната наивност и заблуда дека туѓото е подобро од своето. Од друга страна пак, противниците што се обидуваат и на крајот успеваат да го запрат ширењето на „алафрангата“, се токму противниците од спротивниот табор, како и долгогодишното опстојување на традицијата и патријархалното на бугарско тло.

3. Заклучок

Преку компаративната анализа на ликовите, најпрвин на површинско, а потем и на длабинско ниво на текстот, може да заклучиме дека во драмата имаме присуство на добро окарактеризирани ликови. Меѓу другото, со анализата покажавме и докажавме постоење на два табора ликови во драмата, преку издвојување на општите заеднички атрибути и на едниот и на другиот табор. Притоа, актантниот модел на Грејмас се покажа од голема полза за едно продлабочено разгледување на драмата каде што се диференцираа два колективни лика од кои, првиот колективен лик – домашните бранители на националното „извојуваа“ победа над заблудените припадници на „алафрангата“ што се совпаѓа со самата идеја на ова драмско дело – да се разубеди заблудената бугарска младина и да се насочи кон вистинскиот пат – националното и традиционалното, како здрава почва на која ќе се гради иднината.

Војников во својата драма на мошне умешен начин успева да се осврне на актуелниот проблем во бугарската културна јавност во тоа време. Тој го акцентира патријархалното воспитание како елементарна потреба за опстанокот на семејството и националниот колектив, притоа сатирично однесувајќи се кон „криворазбраната цивилизација“.

Користена литература

Војников, Добри: Криворазбраната цивилизација.
<https://chitanka.info/text/3750>, видено на 02.07.2020.

Караниколова-Чочоровска, Луси. 2018. Бугарска книжевност XIX век. Штип. Универзитет „Гоце Делчев“.

Младеноски, Ранко. 2012. *Наратологија*. Штип. Универзитет „Гоце Делчев“.

Solar, Milvoj. 2005. *Teorija književnosti*. Zagreb. Školska knjiga.

Стефановски, Горан. 2003. *Мала книга на стапици*. Скопје. Табернакул.

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

2020